

Archetype

Για τη Σουζάνα Αντωνακάκη

Τάσης Παπαϊωάννου - 28/10/2020

Πριν λίγους μήνες έφυγε από τη ζωή μια σπουδαία Ελληνίδα αρχιτέκτων, η Σουζάνα Αντωνακάκη. Η νεοελληνική αρχιτεκτονική κοινότητα είναι τώρα φτωχότερη, αφού στερήθηκε μια εξαιρετική γυναίκα, μία συνάδελφο που υπηρέτησε για ολόκληρες δεκαετίες την τέχνη της με θαυμαστή συνέπεια, με ήθος, με πάθος, αλλά και μαχητικότητα όταν οι περιστάσεις το απαιτούσαν. Είναι μεγάλη η απώλεια!

Ο Δημήτρης είναι πια μόνος, αφού για μια ολόκληρη ζωή μοιράζονταν με την ακριβή σύντροφό του το ίδιο σχεδιαστήριο, τις ίδιες σκέψεις, τις ίδιες αγωνίες και προβληματισμούς. Θυμάμαι να ανηφορίζω στην οδό Μπενάκη στα Εξάρχεια και να τους βλέπω αργά το βράδυ, μέσα από το παράθυρο του γραφείου τους, σκυμμένους και τους δύο πάνω στα σχέδια, αντικριστά ο ένας με τον άλλο να συζητούν, να σκιτσάρουν, να σχεδιάζουν. Εκείνοι, απορροφημένοι από την εργασία τους, δεν γνώριζαν ότι, καθώς περνούσα, έριχνα κλεφτές ματιές στον κόσμο αυτού του ζευγαριού αρχιτεκτόνων που τίμησε όσο κανένα άλλο την Αρχιτεκτονική στη χώρα μας. Θυμάμαι κι άλλες φορές που τους συναντούσα καθισμένους δίπλα - δίπλα σε διαλέξεις, σε συζητήσεις, σε εκδηλώσεις, τις οποίες πάντοτε παρακολουθούσαν οι δυο τους με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και έγνοια για την Αρχιτεκτονική. Σαν δυο νεαροί σπουδαστές που ρούφαγαν κάθε στιγμή, κάθε λέξη, κάθε εικόνα, θαρρείς και τις αντίκριζαν για πρώτη φορά. Ναι, δεν νομίζω ότι μπορώ να συνηθίσω να βλέπω τον Δημήτρη χωρίς τη Σουζάνα.

Έναν άλλο τρόπο κατοίκησης

Από φοιτητής ακόμη παρακολουθούσα το έργο τους, επισκεπτόμουν τα κτήριά τους, τις υποδειγματικές κατοικίες που μελέτησαν και έχτισαν με τόση γνώση και μεράκι, τις πολυκατοικίες που πρότειναν έναν άλλο τρόπο κατοίκησης, ιδιαίτερα αυτή της οδού Μπενάκη, όπου βρίσκεται το σπίτι και το γραφείο τους, αλλά και το εξαιρετικό αρχαιολογικό μουσείο της Χίου, που αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα δημόσιου κτηρίου.

Η δουλειά τους διακριτή, ευανάγνωστη, με το ιδιαίτερο δικό τους αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, αλλά κυρίως με την ευρηματική διαπλοκή κλειστών και ανοιχτών χώρων, και τη σύγχρονη έκφραση αυτού που συνιστούσε το διαχρονικό χαρακτηριστικό της μεσογειακής παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής, ότι «ο βίος εν Ελλάδι είναι υπαίθριος», οργανωμένος γύρω από μια αυλή. Το έργο τους, γνωστό πολύ πέρα από τα ελληνικά σύνορα, θα αξιολογηθεί όπως πραγματικά του αξίζει και θα βρει δικαιωματικά τη θέση του δίπλα στα άλλα σπουδαία έργα του παρελθόντος, όπως πάντοτε συμβαίνει με την καλή Αρχιτεκτονική.

Το «κουνό και το κύριο»

Η Σουζάνα όμως, εκτός από εξαιρετική συνθέτης αρχιτέκτων, ήταν ένας άνθρωπος βαθιάς καλλιέργειας, ένα στοχαστικό και ανήσυχο πνεύμα που ξέφευγε από το στενό πλαίσιο της αρχιτεκτονικής πρακτικής και ταξίδευε ελεύθερα στον χώρο της κριτικής σκέψης, σ' αυτό, κοντολογίς, που αποτελεί το πιο ουσιαστικό στοιχείο της ιδρυτικής συνθήκης της Αρχιτεκτονικής, που είναι ο ανθρωποκεντρικός πυρήνας της, η υπηρετήση πρώτα απ' όλα της ανθρώπινης ανάγκης. Τα κείμενά της συμπλήρωναν αυτό που άφηγε ίσως αδιευκρίνιστο ο χτισμένος χώρος. Ώρες - ώρες τα σκέφτομαι δίπλα στα ωραία σκίτσα και στις σπουδές της για τις χρωματισμένες επιφάνειες των τοίχων που μελετούσε, ως διατυπώσεις ανοιχτών ερωτημάτων, ως τις αμφιβολίες εκείνες που πάσχιζαν να γίνουν βεβαιότητες. Οι συχνές αναφορές της στην ποίηση και τη λογοτεχνία, τα αποσπάσματα που διάλεγε και μπόλιαζε τόσο αρμονικά με τις δικές της σκέψεις, αποτελούν πολύτιμες καταθέσεις ψυχής ενός ανθρώπου προικισμένου να αναδεικνύει το σημαντικό και το καίριο. Πάντοτε προοδευτική, στον χώρο εκείνο της ελληνικής διανοήσης που ψάχνει βαθιά, που αφουγκράζεται με προσοχή τη ζωή γύρω της, που διεισδύει στην κρυφή ουσία των πραγμάτων, σ' αυτό που συγκροτεί το «κοινό και το κύριο»! Το «είναι» και όχι το «φαίνεσθαι».

Γιατί η Σουζάνα Αντωνακάκη ήταν δασκάλα, κι ας μην υπήρξε ποτέ η ίδια καθηγήτρια σε κάποια σχολή Αρχιτεκτονικής στη χώρα μας. Ήταν δασκάλα με τον ποιητικό της λόγο, το ριζοσπαστικό της βλέμμα, τη δική της προσωπική στάση, κατορθώνοντας να ενσωματώσει μέσα στον σχεδιασμό του αρχιτεκτονήματος την εμπειρία της γυναίκας που βιώνει με τον δικό της τρόπο τον χώρο, φωτίζοντας και αναδεικνύοντας με τη συνεισφορά της τον σημαντικό ρόλο της γυναίκας - αρχιτέκτονα στον τόπο μας. Μαζί με τον Δημήτρη μάς χάρισαν χώρους κατοίκησης εξαιρετικής ποιότητας, οι οποίοι σήμερα αποτελούν μαθήματα χτισμένης Αρχιτεκτονικής. Η Σουζάνα θα λείψει πολύ από την ελληνική αρχιτεκτονική οικογένεια, όμως πάντοτε θα μας συντροφεύουν τα κείμενά της, τα αρχιτεκτονικά της έργα, η ευγενική φυσιογνωμία της.

* Το κείμενο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΑΥΓΗ στις 12 Ιουλίου 2020